

Maiju Paatela

VANKILAN VAPAA-AJAN TOIMINNAN MERKITYS VANKIEN KUNTOUTUMISESSA

Opinnäytetyö
Yhteisöpedagogikoulutus

2018

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tekijä	Tutkinto	Aika
Maiju Paatela	Yhteisöpedagogi (AMK)	Joulukuu 2018
Opinnäytetyön nimi		
Vankilan vapaa-ajan toiminnan merkitys vankien kuntoutumisessa		35 sivua 6 liitesivua
Toimeksiantaja		
Mikkelin vankila		
Ohjaaja		
Helena Timonen		
Tiivistelmä		
<p>Tämä opinnäytetyö käsittelee vankilan vapaa-ajan toiminnan merkitystä vangin kuntoutumiseen. Lisäksi haluttiin selvittää, kuinka hyvin vankilan tämänhetkiset vapaa-ajan toiminnot vastaavat tarvetta. Tutkimuksessa haastateltiin viittä eri Mikkelin suljetun vankilan vankia. Osa heistä oli tutkintavankeja ja osa vankeusvankeja. Sakonmuuntorangaistusvangit jätettiin tutkimuksen ulkopuolelle, sillä heidän osallistumisensa vapaa-ajan toimintaan ei ole kovin aktiivista. Vapaa-ajan toiminnoista otettiin mukaan liikuntaharrastukset (liikuntasalivuoro & kuntoilutila), kädentaidot sekä musiikkiharrastus. Hengellinen toiminta ja muu vapaa-ajan toiminta jätettiin tutkimuksen ulkopuolelle. Aineisto kerättiin kyselylomakkeella ja haastatteluilla. Kyselylomake jaettiin kaikille Mikkelin vankilassa oleville vankeus- ja tutkintavangeille. Kyselylomakkeessa kysyttiin osallistumisesta eri vapaa-ajan toimintoihin, tyytyväisyydestä vapaa-ajan toimintaan ja kehitysehdotuksia. Kyselylomakkeen avulla haluttiin selvittää haastatteluun halukkaat ja saada suuremman joukon mielipiteitä vankilan vapaa-ajasta. Haastattelut suoritettiin puolistrukturoidulla teemahaastattelulla.</p> <p>Tutkimuksen tuloksia tarkasteltiin kolmen toimintakyvyn osa-alueen kautta: fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen. Fyysisen kuntoutumisen kannalta avainasemassa ovat oman fyysisen kunnon ylläpitäminen ja fyysisten vaivojen minimointi. Psyykkisen kuntoutuksen ja toimintakyvyn kannalta tärkeässä asemassa on hyvinvointi ja mielenterveyden tukeminen. Sosiaalisen kuntoutuksen kannalta tärkeäksi vapaa-ajan toiminnoissa nousevat sosiaaliset suhteet ja niiden ylläpitäminen sekä vaikuttamismahdollisuudet oman elämänsä kulkuun vankilassa. Kyselyiden perusteella osa vangeista on tyytyväisiä vankilan vapaa-ajan toimintaan ja osa ei. Osastokohtaisia eroja on jonkin verran harrastusvälineiden saatavuudessa. Vangit toivoivat enemmän selliosastojen välistä yhteistä tekemistä ja enemmän kuntoilulaitteita omalle selliosastolle.</p> <p>Tulevaisuudessa voitaisiin kiinnittää huomiota sosiaalisten taitojen kehittämiseen ja ylläpitämiseen vankeusaikana. Vankilan tarjoamien mahdollisuuksien mukaan voisi eri selliosastoja yhdistää vapaa-ajan toiminnassa. Vapautumisen valmistelussa on hyvä kiinnittää huomiota harrastamiseen vankilassa ja millaisilla tukitoimilla henkilön saisi mahdollisesti ohjattua kyseisten harrastusten pariin myös vapauduttuaan.</p>		
Asiasanat		
kuntoutus, sosiaalinen kuntoutus, kuntoutuminen, vapaa-ajantoiminnat		

Author	Degree	Time
Maiju Paatela	Bachelor of humanities, Community Educator	December 2018
Thesis title		35 pages 6 pages of appendices
Prison's spare time activities significance for prisoners' rehabilitation		
Commissioned by		
Mikkeli prison		
Supervisor		
Helena Timonen		
Abstract		
<p>Through a school project in spring 2017, I managed the spare time activities in Mikkeli prison. The effects of the activities arranged in prison on inmates' rehabilitation has been thoroughly studied, but the spare time activities have not been extensively studied. The objective of the thesis was to find out the relation between the inhabitants' spare time activities and rehabilitation in Mikkeli prison, Finland.</p>		
<p>Research method was a questionnaire and qualitative theme interview. The questionnaire was based on prisoners' voluntary participation. The questions were about prisoners' satisfaction and spare time activities in Mikkeli prison. Their ideas on future development of spare time activities was also asked. The answers to the questionnaire and the interviews were considered from three aspects of human comprehensive rehabilitation. The physical aspect was to minimize physical conflicts and prevent their occurrence. The psychological aspect was to increase mental health and overall well-being. Social aspect was to maintain an individual's social skills and interaction opportunities.</p>		
<p>The interview's results were varied. The equipment for spare time activities varied between the wards. Development ideas were received from both the verbal and written interviews. The inmates wished for more inter-ward activities and exercise equipment for their own wards.</p>		
Keywords		
rehabilitation, social rehabilitation, prison		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	VANKEUSRANGAISTUS	7
2.1	Taustatekijät vankeinhoidossa.....	7
2.2	Mikkelin vankila.....	9
3	KUNTOUTUS JA KUNTOUTUMINEN VANKILASSA.....	11
3.1	Kokonaisvaltainen kuntoutus ja kuntoutuminen	11
3.2	Kuntoutus vankilassa.....	12
4	TUTKIMUSPROSESSI	14
4.1	Oma lähestymistapa aiheeseen.....	14
4.2	Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen kohde	14
4.3	Tutkimusmenetelmät ja aineiston kerääminen.....	15
4.3.1	Kysely ja sen toteuttaminen	15
4.3.2	Teemahaastattelu ja sen toteuttaminen	16
4.4	Tutkimusaineistojen sisältö	18
5	TUTKIMUSTULOKSET	19
5.1	Harrastaminen ennen vankilaa, vankilassa ja mahdollisesti sen jälkeen	19
5.2	Fyysisestä kunnosta huolehtiminen	22
5.3	Mielenterveys.....	23
5.4	Sosiaaliset taidot ja ihmissuhteet.....	25
5.5	Tyytyväisyys Mikkelin vankilan vapaa-ajan toimintaan	27
6	JOHTOPÄÄTÖKSET, POHDINTA JA KEHITYSIDEAT.....	28
6.1	Johtopäätökset	28
6.2	Pohdinta	30
6.3	Kehitysideat.....	31
	LÄHTEET.....	33

LIITTEET

- Liite 1 Tutkimuslupa
- Liite 2 Haastattelulupa
- Liite 3 Haastattelurunko
- Liite 4 Mikkelin vankilan vapaa-aikakysely kevät 2018

1 JOHDANTO

Opinnäytetyö käsittelee sitä, minkälainen merkitys vankilan vapaa-ajantoiminnalla on vankien kuntoutumisessa ja mahdollisesti myös vapautumisen jälkeen. Lisäksi selvitän millaista toimintaa vangit mahdollisesti haluaisivat lisää vankilaan liittyen vapaa-aikaan.

Idea opinnäytetyön tekemisestä vankilaan tuli, kun olin koulun ohella projektiluontoisesti ohjaamassa vapaa-ajan toimintaa Mikkelin vankilassa keväällä 2017. Opinnäytetyön tilaaja on Mikkelin vankila ja vankilan yhteyshenkilönä on apulaisjohtaja Eero Ikonen.

Käytän tutkimuksessa sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista aineistonkeruumenetelmää. Kvalitatiivisella aineistonkeruumenetelmällä tutkin teemahaastatteluiden avulla vankien kokemuksia ja vapaa-ajan toimintojen yhteyttä vangin kuntoutumiseen. Kvantitatiivisella aineistonkeruumenetelmällä tutkin yleisesti vankien osallistumista ja suhtautumista vapaa-ajan toimintoihin kyselylomakkeen avulla, joka jaetaan lähes kaikille Mikkelin vankilassa oleville vangeille.

Kriminaalityö on aiheena mielenkiintoinen, sillä humanistisen ihmiskäsityksen mukaisesti yhteiskunnassa uskotaan ihmisen hyvyyteen ja ihmisen haluun kehittyä yksilönä. Opinnäytetyö on hyödyllinen vankien kanssa työskenteleville, erityisesti ohjaajille, jotta he voivat toimia entistä laajemmin organisaation tavoitteiden mukaisesti. Tavoitteiden mukaisesti heidän työtään ohjaa käsitys yksilön mahdollisuudesta kasvaa ja muuttua sekä toiminnoillaan tukea vankien muutosta rikoksettomaan elämään (Rikosseuraamuslaitos 2017).

Opinnäytetyössä tutkin, millainen merkitys vapaa-ajan toiminnoilla on kuntoutumisen näkökulmasta vankien kokemana. Tutkimuksessa keskitytään toiminnallisiin vapaa-ajan toimintoihin, joihin kuuluu liikuntasaliharrastus, kuntoiluhuoneen käyttö, askarteluhuoneen sekä musiikkihuoneen käyttäminen. Tutkimuksesta suljetaan pois hengellinen toiminta, työtoiminta, rikosperusteiset ohjelmat ja erilaiset kuntoutusohjelmat, kuten päihdekuntoutus. Kohdejoukkona käytän viittä Mikkelin vankilassa

rangaistustaan suorittavaa vankia. Selvitän myös, kuinka vankilan tämän hetkiset vapaa-ajan toiminnot vastaavat tarvetta ja millainen tyytyväisyystaso vapaa-ajan toimintoihin osallistuvilla henkilöillä niitä kohtaan on. Tutkimuksen näkökulmaksi muodostuu ihmisen kokonaisvaltainen kuntoutuminen. Tutkimuksessa erotellaan myös kuntoutus ja kuntoutuminen.

Opinnäytetyö on ajankohtainen ja merkityksellinen, sillä on hyvä nähdä ihmisen omaehtoisen toiminnan vaikutus hänen kuntoutumiseen ja ihmisenä kehittymiseen. Nykyaikana ollaan suuntaamassa kuntoutusta enemmän sosiaalisempaan suuntaan, joka korostaa ihmisen valintojen merkitystä. Tämän näkökulman kautta on hyvä pohtia myös vankilan vapaa-ajan toimintaa. Opinnäytetyö kiinnittyy myös yhteisöpedagogin työtehtäviin ja osaamiseen, sillä yhteisöpedagogi voisi olla ohjaamassa ryhmä- ja yksilötoimintaa vankilassa.

2 VANKEUSRANGAISTUS

2.1 Taustatekijät vankeinhoidossa

Tourusen (2002, 26–30) mukaan vankila voidaan nähdä yhteiskunnallisen pakkovalan toteuttajana ja inhimillisen kärsimyksen tuojana. Samanaikaisesti vankila voidaan myös nähdä vankeja auttavana ja vankien kuntouttamiseen pyrkivänä laitoksena. Vankilan tehtävänä on panna vankeusrangaistuksia täytäntöön ja pyrkiä kuntouttamaan vankeja. Vankilan tulisi olla siis ennaltaehkäisevä, negatiivinen ja pelottava paikka ja samalla myös positiivinen ja kuntouttava laitos. Entisaikaan vankeusrangaistuksen tehtävä oli vääryyden oikeudenmukainen sovittaminen ja hyvittäminen. Tällä tavoin ei pyritty tulevaisuuden kannalta hyödyllisiin vaikutuksiin, kuten uusintarikollisuuden vähentämiseen, vaan oikeudenmukaisuuden palauttamiseen rangaistuksen kautta. Nykyään yksittäisen vangin kuntouttaminen laitetaan etusijalle. Sen avulla pyritään vaikuttamaan vankeihin (Laine 2014, 124).

Vankeuslaki määrittää rikosseuraamuslaitoksen toimintaa.

Vankeusrangaistuksessa tarkoituksena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan. Vankilan järjestämän tai hyväksymän toiminnan tarkoituksena

on edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan ylläpitämällä ja parantamalla vangin osaamista, jossa toiminta sisältää työtä, koulutusta tai muita vangin valmiuksia edistäviä toimintoja. (Vankeuslaki, 8. luku 1. §.)

Vankeinhoitoasetuksessa määritellään myös vapaa-ajan toiminnasta vankilassa. Asetuksen mukaan vankilassa on järjestettävä ohjelmallisia tilaisuuksia, muun muassa kurssi- ja keskustelutilaisuuksia. Vangeille on myös annettava mahdollisuuksia laitoksen oloihin soveltuvaan harrastus- ja ajanviettoimintaan kuten esimerkiksi liikuntaan ja muuhun soveltuvaan urheilutoimintaan. Vangeille on myös mahdollistettava osallistuminen vapaa-ajan suunnitteluun ja järjestämiseen. (Vankeinhoitoasetus, 8. luku 45. §.)

Monissa laitoksissa on liikuntasali, jossa onnistuu erilaisten pallopelien harrastaminen. Ohjaaja suunnittelee erilaisia vapaa-ajan liikuntamuotoja ja tarvittaessa opastaa ja ohjaa vankeja. Liikunnan harrastaminen on yleisintä ja yli 40 % vapaa-ajan toiminnoista on liikuntaa eri muodoissaan. Vankilassa on käytössä myös kirjasto, jota vangit voivat hyödyntää. Erilaisten vapaa-ajan toimintojen tarkoituksena on tarjota päihdekuntoutujalle terveellisiä vaihtoehtoja ja täyttää päihteiden jättämää aukkoa. Erilaisten aktiviteettien kokeilusta voi löytyä vapautumisen jälkeen vangille mahdollisesti uusi harrastus. (Richter 2002, 91-92.)

Vankilan toiminnan tavoitteena on huolehtia omalta osaltaan yhteiskunnan turvallisuudesta pitämällä yllä rangaistusten täytäntöönpanoa sekä vähentää uusintarikollisuutta ja katkaista rikollisuutta ylläpitävä syrjäytymiskehitys. Vankilan tehtävä on tukea tuomittua selviytymään yhteiskunnassa sekä ylläpitämään terveyttään ja hyvinvointia. Rangaistusten täytäntöönpanon keskeisenä periaatteena on normaalisuuden periaate. (Hartoneva 2002, 48.)

Vankilan olot on järjestettävä niin pitkälle kuin mahdollista vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja (Vankeuslaki, 1.luku 3. §.) Säännös korostaa sitä, että laitosojojen normaalius on pääsääntö, johon on pyrittävä mahdollisuuksien mukaan. Tämän mukaan vankilassa järjestettävissä toiminnoissa on otettava huomioon yhteiskunnan kehitys. Esimerkiksi työtoiminnassa normaaliuden periaate näkyy päiväjärjestyksessä, normaaliin työtapojen, työmenetelmien ja työolojen suhteen. (Myhrberg 2007, 16.)

Tavallisesti ihmisen saadessa vankeusrangaistuksen suoritettavaksi lähtee hän vankilaan kesken senhetkisen elämäntilanteensa. Vapautuessaan hän myös vapautuu osittain aikaisempaan elämäntilanteeseensa ja osittain myös vankila-ajan muokkaamaan elämäntilanteeseen. Vangin näkökulmasta vankeus ei ole irrallinen ajanjakso hänen elämästään, vaan se on tuomioistuimen määräämä lukumäärä päiviä, kuukausia tai vuosia. Tämän ajan vangin on oltava poissa omasta yhteisöstään ja vapaasta yhteiskunnasta. Vankilassaoloaika voi vaikuttaa vankiin positiivisesti tai negatiivisesti. Usein vankilassaoloaika vaikuttaa vankiin negatiivisesti, sillä hän saattaa menettää perheensä tai muita läheisiä ihmisiä, kiintyä tiiviisti rikollisyhteisöön tai tuntea itsensä aikaisempaa epätoivoisemmaksi. Vankeusrangaistuksen myötä vangin elämä voi myös kääntyä parempaan suuntaan, sillä vankilassa hän voi suorittaa esimerkiksi kesken jäänyttä koulutusta tai hankkia uusia taitoja. Vankilassa keskeytetään vilkas elämä ja pannaan vangit miettimään elämälleen suuntaan. (Hartoneva 2002, 54.)

2.2 Mikkelin vankila

Mikkelin vankila on 116-paikkainen suljettu laitos, joka kuuluu Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueeseen. Mikkelin vankilan tehtävänä on toimeenpanna tutkintavankeusrangaistuksia Etelä-Karjalan, Etelä-Savon, Kymenlaakson ja Päijät-Hämeen käräjäoikeuksissa syytettyjen osalta. Vankilan tehtävänä on myös panna täytäntöön vankeusrangaistuksia sekä sakonmuuntorangaistuksia.

Kuntoutusohjelmat

Vankilan toimintoja on kehitetty viime vuosikymmenen aikana yksilölliseen ja kuntouttavampaan suuntaan. Suomen vankiloissa käytetään kahdenlaisia ohjelmia: vaikuttavuusohjelmia ja motivointiohjelmia. Tuomion pituudesta riippuen valitaan riippuen toinen ohjelmista. Suuren tai keskisuuren rikoksenuusimismahdollisuuden vangeilla hyödynnetään vaikuttavuusohjelmia. Lyhyempien motivointiohjelmien avulla on tarkoitus herättää vangin kiinnostus oman elämäntilanteensa parantamiseen. Ohjelmia jaotellaan myös sen perusteella, kuinka vankeihin pyritään vaikuttamaan. Suomen vankiloissa käytetään kolmenlaisia vaikuttamisohjelmia:

yleisohjelmia, rikosperustaisia ohjelmia ja päihdekuntoutusohjelmia. (Valle 2014, 12.)

Yleisohjelmilla pyritään vaikuttamaan rikolliseen käyttäytymiseen. Mikkelin vankilassa toteutetaan Viisi keskustelua muutoksesta -ohjelmaa. Ohjelman tavoitteena on edistää mahdollisessa muutoksessa vangin päätöksentekokykyä. Menetelmänä käytetään motivoivaa keskustelutarjua ja käytännössä edistetään ja vahvistetaan asiakkaan lausumia muutokseen liittyen. Ohjelmassa korostuu vastakohtien voimistaminen, vastarinnan käsittely, herättely ja vahvistus asiakkaan uskoon ja kykyyn muutoksen tekemisessä sekä empatian osoittaminen. (Rikosseuraamuslaitos 2018d.)

Mikkelin vankilassa järjestetään tavoitteellisia rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttavia toimintaohjelmia, joissa pyritään vaikuttamaan tiettyihin rikoksiin syyllistyneisiin vankeihin, esimerkiksi väkivalta- ja seksuaalirikollisiin. Näitä ohjelmia ovat muun muassa Suuttumuksen hallinta sekä Move!.

Päihdekuntoutuksessa käytetään erilaisia päihdetyön menetelmiä, kuten esimerkiksi Kalterit taakse, Retkahduksen käsittely sekä Antiriippuvuudet. (Rikosseuraamuslaitos 2018b.) Suuttumuksen hallinta -

vaikuttavuusohjelmassa pyritään vaikuttamaan vangin impulsiiviseen väkivaltaan. Move! on Mikkelin vankilan ja VIOLA ry:n yhteistyössä kehitetty puheeksiottomalli, johon parisuhteessa väkivaltaisesti käyttäytyneet voivat osallistua. Ohjelman tavoitteena on auttaa henkilöä tunnistamaan väkivaltaisen käyttäytymisen merkkejä ja väkivaltaisen käytöksen seuraamuksia. (Rikosseuraamuslaitos 2018d.) Päihdetyön menetelmissä

Kalterit taakse -vaikuttavuusohjelmassa vaikutetaan päihdeongelmiin.

Retkahduksen käsittely -mallia hyödynnetään positiivisen päihdetestin jälkeen ja esimerkiksi huumevieroituksessa. Antiriippuvuudet on motivointiohjelma päihdeongelmiin. (Rikosseuraamuslaitos 2018a.) Kaikkien kuntoutusohjelmien tavoitteena on ehkäistä uusintarikollisuutta ja muuttaa rikollisen käyttäytymistä. (Valle 2014, 12.)

Työtoiminta

Työtoiminnalla vankilassa on laitospelämää normalisoiva rooli. Työtoiminnan kautta vangille tulee selkeä jako työstä ja levosta laitoksen sisällä.

Työtoiminnan nähdään myös olevan rakentava ja positiivinen tapa toteuttaa toiminnan tarpeita ja näin ollen lisää laitosturvallisuutta. Työtoiminnalla on myös tärkeä rooli arvojen, asenteiden ja käyttäytymismuotojen kehittämisessä. Toiminnan kautta vanki saa uusia kokemuksia ja ne johdattelevat vangin ajattelemaan asioista eri tavalla mitä ennen. (Halme 2010, 15.) Mikkelin vankilassa on tarjolla erilaista työtoimintaa vaatehuollossa, keittiössä, ruoanjaossa, siivouksessa, kiinteistöjen kunnossapidossa, ulkoalueiden hoidossa ja metalli- sekä puuseppäosastolla. Vankilassa on mahdollista myös suorittaa kesken jäänyttä peruskoulua tai lukio-opintoja sekä mahdollisuuksien mukaan ammatillista koulutusta oppisopimuskoulutusperiaatteella.

Vapaa-ajan toiminta

Opinnäytetyön tekohetkellä 2017-2018 Mikkelin vankila järjestää yhdessä ulkopuolisten toimijoiden kanssa bändivuoroja, liikuntasalivuoroja, ulkoiluvuoroja, liikuntatilavuoroja, askarteluryhmiä ja SPR:n ystävätoimintaa. Keväällä 2017 on lisäksi myös järjestetty opiskelijoiden terveys- ja liikuntapäivät sekä liikunta- ja lautapeliryhmät. (Ikonen 2017.)

3 KUNTOUTUS JA KUNTOUTUMINEN VANKILASSA

3.1 Kokonaisvaltainen kuntoutus ja kuntoutuminen

Kuntoutuksella pyritään vaikuttamaan ihmisen jokaiseen osa-alueeseen, mikä sisältää fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Kuntoutuksen avulla edistetään mahdollisuuksia toimintakyvyn ylläpitämiseen ja parantamiseen näillä osa-alueilla. (Korkiala 2015, 14–17.) Kuntoutuksella voidaan edistää monia asioita, muun muassa yksilön elämänhallintaa ja osallisuutta yhteiskunnassa (Koukkari 2010, 18).

Viime vuosikymmeninä kuntoutusta on suunnattu yksilön ja hänen vajaavuuksien kartoittamisen sijaan voimavarojen sekä yksilön ja ympäristön vuorovaikutuksen parantamiseen. Keskeisiä asioita tällaisessa kuntoutusmenetelmässä ovat kuntoutujan omat kokemukset, vaikutusmahdollisuudet ja osallisuus niissä tilanteissa, joita hän päivittäin kohtaa ja joissa hän elää. Kuntoutuminen koostuu yksilön ja toimintaympäristön välisestä vuorovaikutuksesta. Kuntoutuksen näkökulmasta

teoriassa korostetaan toimijuuden, valinnanvapauden ja todellisten toimintamahdollisuuksien periaatetta. (Saikku & Kokko 2012, 7.) Kokonaisvaltaisessa kuntoutuksessa tulee ottaa huomioon yksilö ja hänen tarpeensa. Kuntoutuksella pyritään lisäämään yksilön hyvinvointia (Maboloc 2008, 9).

Kuntoutustoimenpiteiden tavoitteena on kuntoutuminen. Kuntoutumisen näkökulmasta puolestaan kuntoutus voidaan nähdä ihmisen muutosprosessina, jossa tavoitteena on toimintakyvyn, työelämään pääsemisen, hyvinvoinnin ja itsenäisen selviytymisen tukeminen. Kuntoutujan oma osallistuminen ja vaikuttaminen ympäristöönsä ovat nykypäivän kuntoutuksen keskiössä. Kuntoutus on saamassa enenevässä määrin psykososiaalisia ja sosiaalisia ulottuvuuksia. (Valtioneuvosto 2002, 3.) Kuntoutumisessa yksilö nähdään aktiivisena ja toimivana subjektina omassa kuntoutusprosessissaan. Yksilöön ja ympäristöön saattaa liittyä tekijöitä mitkä joko edistävät tai estävät kuntoutumista. Yksilön oma motivaatio ja halu on suuressa roolissa kuntoutumisprosessissa. Myös ympäristön tarjoamat mahdollisuudet vaikuttavat kuntoutumiseen. Keskeisenä motivaation synnyttäjänä ovat teot ja niistä saatu palaute, jotka myös yhdistyessään säätelevät oppimista. Kuntoutumisen kannalta on tärkeää luoda oppimiseen mahdollistavia ympäristöjä, missä myös kuntoutujat olisivat itse vastuussa oppimisestaan. (Koukkari 2010, 28–29.) Kuntoutumisen kannalta on tärkeää mahdollistaa kuntoutujan omaehtoinen toiminta ja luoda alusta omaehtoiselle oppimiselle. Sosiaalinen kuntouttaminen antaa mahdollisuuden parantaa heikentyntä toimintakykyä, parantaa vuorovaikutussuhteita ja auttaa vaikeiden tilanteiden uudelleenrakentamista (Saikku & Kokko 2012, 4–7).

3.2 Kuntoutus vankilassa

Kuntoutus käsitteenä on hyvin laaja ja moniselitteinen ja sillä voidaan ymmärtää monenlaisia asioita ja toimintoja. Vankilassa kuntoutuksella tarkoitetaan kaikkia niitä toimia, joilla vankeusrangaistuksen aikana pyritään vaikuttamaan yksittäiseen rikoksentekijään. Vaikuttamisen päämääränä on vähentää vangin taipumusta syyllistyä uusintarikoksiin ja lisätä vangin mahdollisuuksia elää yhteiskunnan hyödyllisenä jäsenenä. (Laine 2014, 286.) Suurin osa toiminnoista pyrkii vaikuttamaan uusintarikollisuuteen ja saamaan

aikaan muutoksia vangeissa. Näitä päämääriä tavoitellessa kehittyvät myös osallistujien elämönhallintataidot. (Hypén 2002, 114.)

Idea nykyaikaisesta vankilasta syntyi kuntouttamisen ja parantamisen ajatusten ympärille. Ennen vankeja vain säilytettiin vankilassa, myöhemmin siirryttiin vankiin vaikuttamiseen. Kuntoutuksen asemasta vankilassa ja siellä tehtävästä työstä on kiistelty koko modernin vankilainstituution olemassaolon ajan. Vankeinhoidon historiassa on nähty erilaisia kuntouttavia ajatuksia ja kokeiluita, mitkä myös heijastuvat lainsäädännöissä eri aikakausilla. Kuntoutuksen mahdollisuuksiin vankilassa on suhtauduttu epäilevästi ja kuntoutuksen tuloksia pidetty heikkoina. (Tourunen 2002, 26–30.)

Kriminaaliryöstön kuntouttavaa tehtävää voidaan lähestyä klassisen sekä uusklassisen koulukunnan ominaispiirteiden tarkastelun kautta sekä vertaamalla eroja hoito- ja uushoitoideologiaan. Klassinen ja uusklassinen näkemys korostavat sitä, että rangaistuksen pelko estää ihmisiä tekemästä rikoksia. Tätä kutsutaan myös yleisestääväksi vaikutukseksi. Hoitoideologia puolestaan korostaa sitä, kuinka tulisi pyrkiä muuttamaan rikollisen käyttäytymistä sekä huomioida erilaiset tekijät taustalla. Olennaista tässä lähestymistavassa on rikoksentekijän ”parantaminen” hoidon avulla. Entisen hoito -käsitteen rinnalle on kriminaalihuollossa nostettu kuntoutuksen käsite ja samalla näkökulma laajentunut psykososiaaliseen kuntoutukseen. (Collan & Rantanen 2009, 77–80.)

Rikosseuraamuslaitoksen (2018c) mukaan vankiloissa järjestetään myös toimintaa, jonka tavoitteena on kehittää vangin elämönhallintataitoja sekä sosiaalisia taitoja. Vankiloissa järjestetään myös toimintaa niille, joilla saattaa olla vaikeuksia sijoittua muuhun vankilassa järjestettävään toimintaan. Tällainen toiminta ylläpitää vangin toimintakykyä ja aktivoi heitä. Toiminta voi olla askartelua tai pienimuotoisia puu- tai metallitöitä. Vankilan sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena ei välttämättä ole vaikuttaa vangin uusintarikollisuuteen, vaan toiminnan tavoitteena on ylläpitää ja lisätä yksittäisen vangin sosiaalisia taitoja sekä lisätä arkielämän taitoja. Arkielämän perustaitojen kehittäminen pitää sisällään esimerkiksi omasta hyvinvoinnista huolehtimisesta. Tavoitteena voi myös olla ohjautua opintoihin tai valmistautua vapautumisen jälkeiseen elämään.

4 TUTKIMUSPROSESSI

4.1 Oma lähestymistapa aiheeseen

Tarkastelemani tutkimukset sisälsivät tutkimustietoa siitä, mitä vangit ajattelevat vankilan vapaa-ajan toiminnasta, sen merkittävydestä heidän arkeensa vankilassa ja millaista toimintaa vangit kaipaivat lisää. Oma lähestymistapani käsittelee vankilan vapaa-ajan toimintaa kuntoutuksen ja yksittäisen vangin kuntoutumisen näkökulmasta sekä sitä, miten vangit Mikkelin vankilassa suhtautuvat vapaa-ajan toimintaan. Tarkastelen myös vangin näkökulmasta sitä, millainen merkitys vapaa-ajan toiminnalla on jo olemassa olevien vankilan kuntoutusmuotojen rinnalla.

Opinnäytetyössä perehdyn vapaaehtoiisiin toiminnallisiin vapaa-ajan toimintoihin, joita Mikkelin vankilassa järjestetään. Vankilan vapaa-ajan toiminta on vangeille täysin vapaaehtoista. Vapaa-ajan toiminnoista suljen pois työtoiminnan, rikosperusteiset ohjelmat, hengellisen toiminnan ja erilaiset kuntoutusohjelmat, kuten päihdekuntoutuksen. Toisinaan vankilassa järjestettävissä toiminnoissa, mukaan lukien vapaa-ajan ohjelmat ja yllä mainitut kuntoutusohjelmat, saattavat niiden sisällöt mennä ristiin ja osittain tavoitteellisesti sisältää samankaltaisia asioita.

Normaaliusperiaatteen mukaisesti jokaisella tulee olla oikeus mahdollisimman normaaliin elämään vankilaan joutumisesta huolimatta, mikä vastaa mahdollisimman paljon yhteiskunnan elinoloja. Tässä opinnäytetyössä kohdevankila on suljettu ja tarkoin vartioitu laitos ja heidän joitakin oikeuksia saattaa olla rajoitettu. Heillä kuitenkin tulee olla silti mahdollisuus harrastamiseen ja oman toimintakyvyn ylläpitämiseen oman motivaation ja toimintakykynsä mukaisesti.

4.2 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen kohde

Opinnäytetyössä haetaan vastausta siihen, millaisia merkityksiä vangit antavat vankilan vapaa-ajan toiminnalle kuntoutumisen näkökulmasta. Lisäksi selvitetään, millaista toimintaa Mikkelin vankilan vangit vapaa-aikanaan harrastavat, kuinka hyvin vankilan tämänhetkiset vapaa-ajan toiminnot

vastaavat tarvetta ja mitä he mahdollisesti toivoisivat lisää. Kohdejoukkona ovat Mikkelin vankilassa vankeusrangaistustaan suorittavat vangit. Mukaan luetaan tutkintavangit ja vankeusvangit. Sakkorangaistustaan suorittavat vangit jätetään tutkimuksen ulkopuolelle, sillä he eivät juurikaan ole motivoituneita osallistumaan vapaa-ajan toimintaan, tai ovat vankilassa suhteellisen lyhyen aikaa eivätkä pysty tarkastelemaan vapaa-ajan toiminnan vaikutusta kuntoutuksellisesta näkökulmasta. Tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että haastatteluun on kerätty erilaisia vankeja. Haastateltavat vangit valikoituivat iän perusteella, vankilakertojen perusteella, vankeusajan pituuden ja eri toiminnallisiin harrastuksiin osallistumisen perusteella. Kaikki kohdehenkilöt ovat miehiä, sillä Mikkelin vankila on pääsääntöisesti tarkoitettu miesvangeille.

4.3 Tutkimusmenetelmät ja aineiston kerääminen

4.3.1 Kysely ja sen toteuttaminen

Kyselyn avulla haluan saada tietoa suuremman ihmismäärän kokemuksista ja tyytyväisyydestä/tyytymättömyydestä liittyen Mikkelin vankilan vapaa-ajan toimintoihin ja ennen kaikkea selvittää haastatteluun halukkaat henkilöt. Valitsin kyselymenetelmäksi lomakekyselyn, jonka vastaajat saivat jokainen paperisena täytettäväkseen.

Kyselyä käytetään survey-tutkimuksen yleisimpänä menetelmänä. Survey-käsite tulee Englannista ja tarkoittaa kyselyn, haastattelun ja havainnoinnin muotoja, joissa aineisto kerätään standardoidusti. Menetelmässä kohdehenkilöt myös muodostavat otoksen tietystä perusjoukosta. Kyselyssä tyypillistä on se, että kaikilta vastaajilta kysytään täysin samat kysymykset ja täysin samassa järjestyksessä. Kysely analysoidaan yleensä kvantitatiivisesti eli määrällisesti. (Hirsjärvi ym. 2009, 193–194.)

Kyselyn teettämisessä saattaa olla myös heikkouksia. Tavallisimmin kyselyn aineistoa pidetään teoreettisesti vaatimattomana sekä pinnallisena. Lisäksi kyselyssä ei voida varmistua siitä, kuinka huolellisesti ja rehellisesti kohdehenkilöt vastaavat kyselyyn. Kyselyyn vastaamattomuus saattaa myös nousta haittatekijäksi joissain määrin. (Hirsjärvi ym. 2009, 195.) Tiedostin kyselyä tehdessäni nämä mahdolliset haittatekijät ja kehitin kyselylomakkeen

mahdollisimman lyhyeksi ja yksinkertaiseksi, jotta kohdehenkilöt jaksavat keskittyä siihen.

Hain tutkimuslupaa opinnäytetyölleni Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksiköstä marraskuussa 2017. Sain tutkimusluvan joulukuussa 2017 (liite 1). Ennen aineiston keräämistä täytyi kartoittaa haastatteluun halukkaat vangit. Hankaluudeksi muodostui löytää sopivat haastateltavat kriteerien mukaisesti, jotta tutkimuksesta saataisiin mahdollisimman monipuolinen ja luotettava. Tein pienimuotoisen kyselylomakkeen, jossa kartoitettiin yleisesti vankien tyytyväisyyttä/tyytymättömyyttä, osallistumista erilaisiin vapaa-ajan toimintoihin sekä mahdollisia kehitysideoita (liite 2). Kysely tehtiin nimettömänä, mutta löytääkseni mahdollisia haastateltavia, laittoivat haastatteluun halukkaat vangit nimensä erilliselle paperille. Haastatteluun halukkaiden nimet näkivät ainoastaan Mikkelin vankilan henkilökuntaan kuuluvat. Työelämän yhteyshenkilönä toiminut apulaisjohtaja kävi nimet läpi ja valitsi kriteerien mukaisesti mahdolliset haastateltavat. Lopuksi sain listan vangeista ja tutkimuksen toteuttamisen kannalta tärkeät tiedot heidän taustoistaan, jotta pystyin itse vielä vaikuttamaan haastateltavien valintaan. Kyselyn täyttäminen oli vangeille vapaaehtoista. Kyselylomake jaettiin kaikille Mikkelin vankilan vankeus- ja tutkintavangeille, pois lukien sakonmuuntorangaistusta suorittavat vangit. Sakonmuuntorangaistuksessa vankilassaoloaika on vaihtelevaa ja lyhytkestoista, eivätkä he juurikaan osallistu aktiivisesti vapaa-ajan toimintaan. Kyselylomakkeita jaettiin 90 kpl.

4.3.2 Teemahaastattelu ja sen toteuttaminen

Toteutan tutkimuksen kvalitatiivisena tutkimuksena ja lähestyn haastateltavia puolistrukturoidun teemahaastattelun kautta. Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita todellisen elämän kuvaamisesta. Elämän moninaisuus sisältyy tähän vahvasti. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään kohdetta tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, jotta päästäisiin hyvään hänen kokemuksensa kuvaamiseen. (Hirsjärvi ym. 2007, 157.) Parhaan luotettavuuden kannalta aineisto tulisi kerätä luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa (Hirsjärvi ym. 2007, 160). Tämän toteuttamiseen ei vankilamaailmassa kuitenkaan ole parhaat mahdolliset puitteet, sillä kyse on kuitenkin suljetusta ja tarkasti valvotusta paikasta.

Teemahaastattelu soveltuu hyvin opinnäytetyöni tiedonkeruumenetelmäksi, sillä kuten luvussa 4.1 mainitsin, ei vapaa-ajasta ja sen merkityksestä ole juurikaan aikaisempia tutkimuksia. Hirsjärvi & Hurme (2000, 34–35.) määrittelevät haastattelun tilanteeksi, jossa ollaan suoraan kielellisessä vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa, jolloin tilanne tuo mahdollisuuden suunnata tiedonhankintaa haastattelutilanteessa. Tämä tuo haastattelijalle mahdollisuuden esittää tarkentavia kysymyksiä tai pyytää esimerkiksi esitettyjen mielipiteiden perusteluja. Haastattelutilanteessa haastateltava on subjekti, joka tuo esille omakohtaisia kokemuksiaan ja merkityksiä tutkittavalle asialle. Haastateltava on aktiivinen ja merkityksiä luova henkilö. Teemahaastattelussa tutkija on etukäteen miettinyt teema-alueita, joista haastatella. Kysymysten tarkka järjestys ja muoto kuitenkin puuttuu, mikä antaa haastateltavalle tilaa kertoa itse vapaammin. (Hirsjärvi ym. 2007, 203.)

Ennen haastatteluita vangeilta kerättiin kirjallinen suostumus haastatteluun ja sen nauhoittamiseen (liite 3). Vangin allekirjoitettua luvan se jäi säilytykseen vankilaan. Toteutin kaikki haastattelut samalla viikolla huhtikuussa 2018. Aikaa kullekin haastateltavalle olin varannut 1,5 tuntia. Suunnittelin aikataulun hiukan väljäksi, jotta pystyn antamaan haastateltavalle kaiken sen ajan, jonka hän tarvitsee. Muutaman haastattelun jälkeen huomasin, että haastattelut kestivät keskimäärin puoli tuntia. Alkuperäisen suunnitelman mukaan haastattelut oli tarkoitus järjestää 3 päivänä, mutta aikataulumuutoksista johtuen sain haastattelut tehtyä kuitenkin kahden päivän aikana.

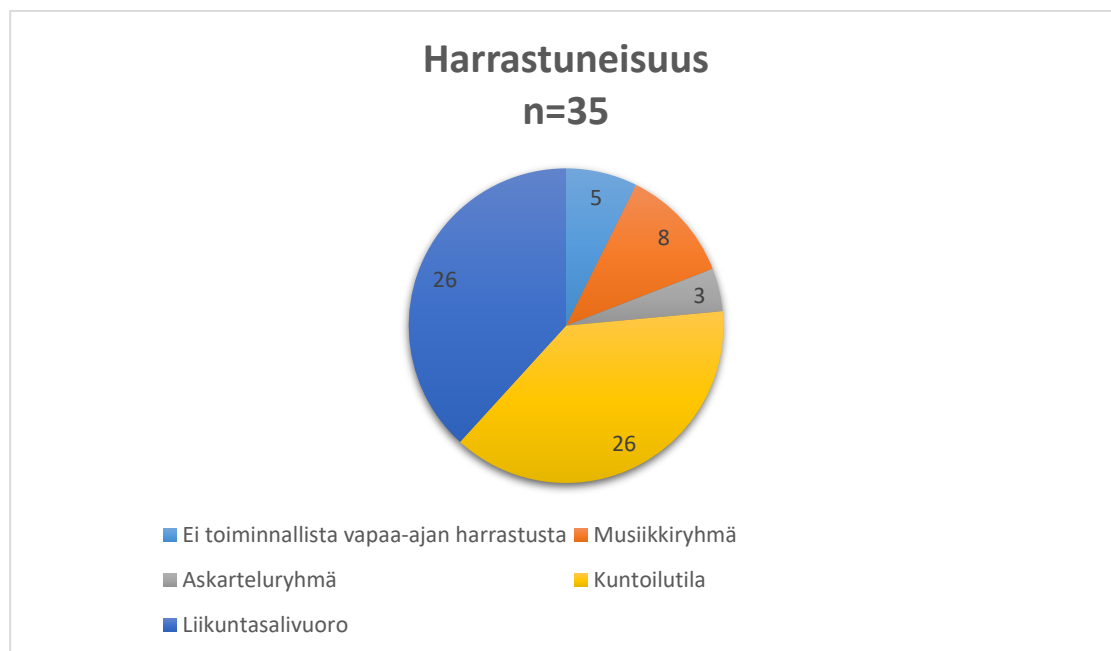
Haastatteluun valikoitui viisi vankia, joiden ikä vaihteli 26 vuodesta 56 ikävuoteen. Lähes kaikki haastateltavat osallistuivat aktiivisesti toiminnalliseen vapaa-ajan toimintaan, yksi heistä kävi liikunnallisessa vapaa-ajan toiminnassa silloin tällöin. Vaikkakin tutkimukseni perustuu toiminnalliseen vapaa-ajan tutkimiseen, säilytin tutkimuksessani silti yhden vangin, joka ei osallistu toiminnallisten harrastusten harrastamiseen aktiivisesti. Hän kuitenkin osallistui askarteluhuoneen käyttämiseen, joka myös sisältyi tutkimuksen kohteisiin. Haastateltavilla oli lähes kaikilla kokemusta muistakin vankiloista kuin pelkästään Mikkelin vankilasta. Tutkimuksessani pystyn hyödyntämään heidän kokemuksiaan muistakin vankiloista ja niiden vapaa-ajan toiminnoista, vaikka tutkimus kohdistuu Mikkelin vankilaan ja siellä järjestettäviin

toimintoihin. Tutkimuksen validiutta voidaan mitata myös vankien erilaisilla taustatekijöillä ja osallistumisella eri vapaa-ajan toimintoihin. Valikoin haastateltavia eri iän perusteella ja sen, monennetta kertaa hän on rangaistustaan suorittamassa. Myös rangaistusajan pituus vaihtelee ja kuinka kauan kyseinen henkilö on jo rangaistustaan suorittanut.

4.4 Tutkimusaineistojen sisältö

Kyselyaineisto

Kyselyaineiston tarkoituksena oli selvittää haastatteluun halukkaat ihmiset ja samalla saatiin hyödyllistä tietoa vankilan vapaa-ajan toimintoihin osallistumisesta. Kyselylomakkeet palautuivat minulle paperisena, mistä oli helppo tarkastella vastauksia. Kyselylomakkeita jaettiin vangeille yhteensä 90 kpl, joista 35 palautui. Vangeilla oli viikko aikaa vastata kyselyyn. Vastausprosentti kyselyssä oli 38,89 %. Kyselyyn vastanneista 5 henkilöä eivät osallistuneet mihinkään toiminnallisiin harrastuksiin joita vankilassa on tarjolla. 8 henkilöä osallistuivat musiikkiryhmään ja musiikkihuoneen käyttämiseen. 3 henkilöä osallistuivat askarteluun. 26 henkilöä osallistuivat kuntoilutilan käyttämiseen ja 26 henkilöä osallistuivat liikuntasalivuoroille.

Kuva 1. Harrastuneisuusjakauma Mikkelin vankilassa

Kuvan 1 perusteella voidaan todeta, että liikunnallisiin harrastuksiin osallistuu enemmän ihmisiä kuin taidepohjaisiin harrastuksiin, esimerkkinä

musiikkiryhmä ja askarteluryhmä. Sitä, miksi vastaukset jakautuivat tällä tavalla, ei pysty kyselyiden perusteella todentamaan. Kyse on kuitenkin yksilöistä ja jokaisella ihmisellä on omat mielenkiinnon kohteet.

Haastatteluaineisto

Aineiston litterointi oli suhteellisen helppoa, sillä suurin osa haastateltavien kanssa käydystä keskustelusta liittyi vahvasti tutkimuksen aihealueisiin. Yhden haastateltavan kohdalla jo litterointivaiheessa täytyi karsia tutkimuksen kannalta epäolennaista tietoa pois. Litteroidusta tekstistä on helpompi löytää asiayhteyksiä. Ryhdyin tarkastelemaan litteroitua tekstiä teemahaastattelurungon pohjalta ja yliviivaustussilla korostin aihekokonaisuuksia. Aluksi kartoitin haastatteluista kuntoutuksen ja kuntoutumisen kannalta keskeisimmät asiat ja lopulta etenin aineistolähtöisesti, jonka rinnalle etsin lähdekirjallisuutta. Lähdekirjallisuutta etsiessäni hyödynsin myös muita vankilamaailmaan tehtyjä tutkimuksia ja artikkeleja.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimustuloksissa olen tuonut esiin henkilöiden harrastuneisuutta ennen vankilaa, vankilassa ja mahdollisesti sen jälkeen. Tuloksissa on hyvä myös nähdä liikunnan mahdollinen jatkuvuus ja pysyvyys elämässä, sillä vankeusaika ei ole irrallinen ajanjakso henkilön elämässä. Jotta voidaan tarkastella henkilön harrastuneisuutta, täytyy sitä kartoittaa pidemmältä ajalta kuin vain vankilassaoloajalta. Opinnäytetyössä on käsitelty kokonaisvaltaista kuntoutusta ja kuntoutumista, jossa kuntoutus jaoteltiin kolmeen toimintakyvyn osa-alueeseen (fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen). Selkeyden vuoksi jaottelen myös itse tuloksia näiden kolmen osa-alueen kautta. Viimeisessä alaluvussa tarkastelen yleisellä tasolla Mikkelin vankilan vapaa-aikaan osallistumista ja tyytyväisyyttä vapaa-ajan toimintoihin.

5.1 Harrastaminen ennen vankilaa, vankilassa ja mahdollisesti sen jälkeen

Ne, jotka olivat harrastaneet jotakin liikuntamuotoa myös ennen vankilaa, pitivät toiminnallisia aktiviteetteja tärkeänä fyysisen kunnon ylläpitämiseksi.

Fyysisen kunnon ylläpitämisen kautta tulee myös psyykkisesti hyvä olo. Ennen vankilaa liikuntaa harrastaneet vangit olivat aktiivisempia myös vankilassa harrastamiseen, yhtä poikkeusta lukuun ottamatta. Eräs haastateltava on pelannut lapsesta asti jääkiekkoa ja ollut kaikin puolin urheilullinen. Hän piti lähes välttämättömyytenä sitä, että pääsee päivittäin treenaamaan, joko ulkoilupihalla tai omassa sellissä. Toinen haastateltava puolestaan oli siviilissä harrastanut lenkkeilyä koiran kanssa, mutta saatuaan aikaisemman tuomion, lopetti hän vankeusaikana liikkumisen täysin ja jatkoi sitä taas vapauduttuaan. Haastatteluista voi myös todeta, että pidemmän tuomion vangeilla on suurempi halu osallistua vankilassa järjestettävään vapaa-ajan toimintaan. Vapaa-ajan toimintaan osallistuminen on myös osa henkilön selviytymisprosessia vankilassa.

Mulla oli joskus yks kolmen kuukauden tuomio, en tehnyt mitään.. makasin vaan.. ehkä se ko oli ottanut hölmön tuomion ja sitte ko joutu pistää työt poikki ja kaikkee – – ja avovaimo oli vähä suutuksissa sun muuta. (V6, 37 v.)

Kaikilla haastateltavista oli kokemusta Mikkelin vankilassa järjestetystä ohjatusta liikunnasta ja siihen osallistumisesta. Yhdellä haastateltavista oli kokemusta myös askarteluhuoneen käyttämisestä. Yksi haastateltavista käytti liikunnan harrastamisen lisäksi aktiivisesti musiikkihuonetta.

Suurin osa piti tärkeänä sitä, että vankilassa järjestetään mahdollisuus liikkumiseen, joko itseohjautuen tai järjestetysti. Itseohjautuneena liikuntana haastateltavat kokivat ulkoilupihalla ja sisällä tapahtuvan liikunnan. Ulkona liikkuminen käsittää juoksemista, kävelyä ja gympark-kuntoilulaitteissa tehtäviä liikkeitä. Sisällä puolestaan itseohjautuvaa liikuntaa on omalla selliosastolla harrastettava liikunta, riippuen vankilan tarjoamista liikuntavälineistä. Vankien on myös mahdollista halutessaan päästä kuntoiluhuoneeseen, jossa on taljalaite, soutulaite, kuntopyörä, crosstrainer ja leuanvetotanko. Osalla haastateltavista on omalla selliosastolla käytettävissä kuntopyörä, kun taas osalla haastateltavista on vain vastuskuminauhat käytössä. Tämä lisää mielipiteiden jakautumista vankilan toiminnallisen harrastustoiminnan ja etenkin itseohjautuvan liikunnan mielekkyydestä, tavoitettavuudesta ja siihen motivoitumisesta.

Yksi haastateltava piti positiivisena, että Mikkelin vankilaan on palkattu henkilökuntaa ohjaamaan ja kannustamaan liikkumisessa. Hänen kertomansa mukaan Mikkelin vankila on edistyksellinen tämän asian suhteen ja vankiloissa joissa hän on aikaisemmin ollut, ei ole ollut palkattua ihmistä järjestämässä ja mahdollistamassa ohjattua vapaa-ajan toimintaa. Tällöin toiminta on ollut täysin itseohjautuvaa.

Meille tuli se uus urheiluohjaaja tänne. Ihan vartavasten, onhan se tavallaan sillai lainausmerkeissä vartijahenkilökuntaan kuuluva ihminen... mut se on ihan urheiluohjaaja ja seki on taas meidän vangeille lisäetuja mitä ei oo muissa linnoissa. en oo kyllä tavannu että siellä vartija päästää jumppahuoneeseen tai punttihuoneeseen. (V1, 56 v.)

Osa haastateltavista kertoi harrastaneensa jo ennen vankilaan tuloa liikuntaa ryhmässä sekä yksilötasolla. Tulevaisuuden kannalta yksi haastateltavista koki positiivisena mahdollisuuden urheilla, esimerkiksi pelata sählyä ja erilaisia joukkuepelejä myös vankeusaikana. Hän piti täysin mahdollisena sitä, että vapautuessaan voisi jatkaa sählyharrastusta, jos vain oikea porukka löytyisi. Liikuntaharrastusten mahdollistaminen vankeusaikana tukee vankilan normaalisuusperiaatteen noudattamista.

Vankilan toiminnoissa pyritään myös valmentamaan vankia vapauteen erilaisilla vankiin kohdistuvilla toimilla. Vapautumishetkeä aletaan valmistella jo hyvissä ajoin. Pitkää tuomiota suorittavilla se alkaa yleisesti puolta vuotta ennen vapautumista. Vapautumissuunnittelu alkaa yleensä selviytymisedellytysten kartoittamisella ja palvelutarpeen arvioinnilla. (Rikosseuraamuslaitos 2013.)

Sosiaalisen kuntoutuksen ja vankilasta vapautumisen näkökulmasta kuntoutuksella pyritään sosiaalisen toimintakyvyn, vuorovaikutuksen ja yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistamiseen. Olennainen osa sosiaalista kuntoutusta ja sen menetelmiä ovat yhteisössä toimimisen tukeminen sekä vuorovaikutussuhteiden ylläpitämisen tukeminen esimerkiksi ryhmätoiminnalla. (Karjalainen & Rajavaara 2012, 3.) Haastateltavat nostivat esille ryhmätoiminnan merkityksen ja sen, että saa viettää aikaa yhdessä muiden kanssa ja luoda sosiaalisia suhteita.

– – onhan se porukassa [harrastaminen] kivempaa yksin täs saa kuitenkin olla ihan tarpeeks, ovet on kiinni sen 16 tuntii vuorokauest. (V3, 40 v.)

Osa haastateltavista kertoi jatkaneensa aikaisemmin aloittamaansa liikunnallista harrastusta vankilassa ja piti mahdollisena myös harrastamisen vankilan ulkopuolella, jos vain löytäisi oikean porukan. Sosiaalisten suhteiden merkitys nousi myös yhden haastateltavan motivoitumisessa liikunnan harrastamiseen myös vapauduttuaan.

Avovaimoki reenaa myös ni sen kaa sit yleensä yhdessä mennään et pysyy motivoitiki sit hyvänä. (V4, 26 v.)

Yhdelle haastateltavista vankilassa harrastettu liikunta, esimerkiksi salibandy on vain ”vankilajuttu” eikä nähnyt itseään harrastamassa sitä vapauduttuaan. Kuitenkin kertoi läheisen sukulaisen pelaavan koripalloa ja mahdollisesti vapauduttuaan hakeutuisi kyseisen urheiluharrastuksen pariin.

5.2 Fyysisestä kunnosta huolehtiminen

Osa haastateltavista osallistui aktiivisesti liikuntaan, kun taas yksi haastateltava osallistui vain salivuorolle, jossa pelattiin lentopalloa ja yksi ei osallistunut juurikaan ulkoiluun sopivien varusteiden puuttuessa. Haastateltavat antoivat erilaisia merkityksiä vankilassa harrastamiselle. Kolme haastateltavaa harrastivat toiminnallisia aktiviteetteja fyysisen toimintakyvyn ylläpitämiseksi.

– –Mul on tota selässä vähä vikaa..mul on yks nikama luistanu puoltoista senttiä pois paikaltaan ni kyl mun täytyy pitää tukilihaksisto kunnossa et mä pärjään (V3, 40 v.)

No mulla on nyt sillee ollu terveydellisiä ongelmia vähä tota mulla on ylipainoo ja kato mulla on jalat leikkiny välillä..mä oon yrittäny tos jotaki urheilla. (V1, 56 v.)

Yhdelle haastateltavista kunnan ylläpitäminen oli tärkeää vankilassaoloaikana, mutta myös tulevaisuutta silmällä pitäen.

Reenaa nii pystyy kasvattaaki ittee et tääl niinku tyhmennetään joka päivä ku ei oo niinku sillee mitää aivoillekaa jos ei ite keksi. (V4, 26 v.)

Vankila antaa puitteet fyysisen kunnon ylläpitämiselle ja kaikille mahdollistetaan osallistuminen toimintaan, jos vanki itse sitä haluaa. Fyysisen kunnon ylläpitäminen on tärkeää, sillä se ehkäisee tuki- ja liikuntaelinsairauksilta ja näin ollen parantaa henkilön kykyä fyysiseen suorittamiseen myös myöhemmässä elämän vaiheessa. Haastateltavien ikäjakauman perusteella voidaan huomata, että nuorin haastateltavista (26 - vuotias) tiedosti liikunnan vaikutukset sairauksien ennaltaehkäisyssä. Vanhemmat haastateltavat sen sijaan pitivät liikuntaa ja oman fyysisen kunnon ylläpitämistä tärkeänä, sillä heillä oli tullut jo joitakin fyysisiä oireita, jotka saattavat haitata arkielämää.

5.3 Mielenterveys

Kaikki haastateltavat kertoivat toiminnallisten aktiviteettien vaikuttavan heidän psyykkiseen jaksamiseen vankilassa. Osalle haastateltavista vankilan toiminnalliset aktiviteetit antavat tilaisuuden hetkeksi unohtaa olinpaikkansa ja antaa mahdollisuuden ”tavalliseen” elämään.

No kyllähän se on sillee et saa vähä mielen pois koko jutusta [vankilasta]. Onhan se aika samaa toistoo kuitenkin... samaa päivää täs eletään joka päivä. Kyl siin on plussia kuitenkin, mitä enemmän on just tollasta uutta kokemista ja sellasta. Kyl se helpottaa (V4, 26 v.)

Kaikki haastateltavat kertoivat toiminnallisten aktiviteettien auttavan psyykkisessä jaksamisessa ja tuovan heille hyvää mieltä hetkellisesti. Martikainen (2012, 13) tutki omassa opinnäytetyössään vankilan toimintoja osana vankien hyvinvointia. Tuloksissa vangit kokivat harrastamisen merkityksen suureksi osaksi vankilan arkea. Vangit pitivät tärkeänä toisiin tutustumista, kuulumisien vaihtamista ja saivat hetkellisesti muuta ajateltavaa. Myös omassa tutkimuksessani sekä Martikaisen tutkimuksessa oli saatu selville samoja asioita vankilan vapaa-ajan kokemuksiin liittyen. Psyykinen hyvinvointi ja jaksaminen on tärkeää kuntoutumisen kannalta, sillä se on yhteydessä elämänhallintaan ja pystyvyyden tunteeseen.

Joillakin vangeista saattaa olla myös katkeroitumista oman oikeudenkäyntiprosessin ajoilta ja vapaa-ajan toiminta tukee heidän

psykkistä jaksamistaan. Haastateltavilla on asioita joita he mielellään tekevät yksin, mutta suurimman osan toiminnallisista vapaa-ajan toiminnoista he tekevät mielellään yhdessä toisten kanssa. Yksi haastateltavista piti tulevaisuuden kannalta ensiarvoisen tärkeänä sosiaalista toimimista yhdessä toisten kanssa.

– –vaikka nyt tässä on oma ryhmä, meillä on kongilla [selliosastolla] 5 miestä, silti siinä on aste-ero ko mä hyppään tästä siviiliin joku päivä, siellä on 200 ihmistä saattaa olla pihalla tai kentällä tai jossaki että mun on pakko niinkö pitää aktivoida ylläpitää sitä sosiaalisuutta vaikka pienemmässä muodossa, etten mä rupee eristäytymään (V1, 56 v.)

Eristäytyminen on yhteydessä syrjäytymiseen ja tätä kautta myös tulevaisuudessa hidaste yhteiskuntaan kiinnittymiselle. Pelkästään vankilaan joutuminen heikentää sosiaalisia verkostoja ja yksilön kiinnittymismahdollisuuksia yhteiskuntaan. Yleensä vankeusrangaistuksen suorittaminen heikentää mahdollisuuksia aktiiviselle kansalaisuudelle, kun siteet yhteiskuntaan katkeavat. (Särkelä 2009, 45.) On hyvä ehkäistä eristäytymistä vankilassa tarjoamalla aktivoivaa vapaa-ajan toimintaa.

Rikosseuraamuslaitoksen tutkimuksen mukaan 93,3%:lla miesvangeista (n=309) on ollut elämänsä aikana jokin mielenterveyden häiriö (Joukamaa ym. 2010, 46). Vankilan vapaa-ajan toimintaan on helpompi motivoitua, sillä se on vapaaehtoista ja mielekästä tekemistä vangille ja vaihtoehtoja löytyy oman mielenkiinnon mukaisesti. Motivoituminen toimintaan vaikuttaa myös myönteisesti mielenterveyteen. Häkkilä (2011, 82) tutki liikuntaa osana mielenterveyskuntoutusta ja mielenterveyskuntoutujien kokemukset liikunnan vaikutuksista olivat samankaltaisia. Liikuntaharrastukset vaikuttivat psyykkiseen jaksamiseen ja ikävien asioiden unohtamiseen hetkeksi. Omassa tutkimuksessani haastateltavat antoivat samankaltaisia merkityksiä vapaa-ajan toiminnan harrastamiseen suhteessa mielenterveyden tukemiseen. Liikunnan avulla ihminen pääsee purkamaan energiaa ja mahdollista turhautumistaan ja pahaa oloa. Haastateltavat kuvailivat liikkumisen, askartelun tai musiikkiharrastamisen vaikutusta suureksi varsinkin ihmisten mielialoihin.

5.4 Sosiaaliset taidot ja ihmissuhteet

Vankilan vapaa-ajan toiminnassa ja varsinkin itseohjautuvan toiminnan harrastamisessa näkyy vankien halu oppia muilta ja saada tietoa asioista toisten kokemusten kautta. Lidnhin ym. (2018, 53) mukaan sosiaalisesta toimintakyvystä ja kuntoutumisesta puhuttaessa, voidaan puhua myös yksilön toimijuudesta, joka näyttäytyy aktiivisuutena ja osallisuutena erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. Vankilassa on myös mahdollisuus toimia ohjaajana vapaa-ajan toiminnoissa ja eräs haastateltava kertoi, kuinka hän kesällä 2017 ohjasi toisille vangeille ulkoilupihalla liikuntaa ja teki heille kunto-ohjelmia. Häntä kohtaan on aikaisemmin toimittu vastaavalla tavalla, hän on oppinut siitä ja haluaa viedä opittua tietoa eteenpäin toisille ihmisille.

Vapaa-ajan toiminnoissa näkyy henkilön vaikuttamismahdollisuudet ja ryhmässä toimimisen taidot. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen (s.a.) mukaan sosiaalisessa kuntoutuksessa tavoitteena on tukea ja auttaa henkilöä selviytymään arkielämän toiminnoista, vuorovaikutussuhteista ja oman toimintaympäristön rooleista. Henkilö voi saada tukea erilaisten asioiden harjoitteluun esimerkiksi ryhmässä toimimiseen. Yhteiskunnallinen osallisuus ja kuntoutujan sosiaalisen toimintakyvyn tukeminen ovat osa sosiaalista kuntoutusta.

Haastateltavat määrittivät vapaa-ajan harrastamisen sosiaalisiksi tapahtumaksi, jossa on mukava jutella toisten kanssa ja saada heiltä vertaistukea. Hauskanpito ja sosiaalisten taitojen ylläpitäminen tulivat myös esiin haastateltavien puheissa. Ulkona harrastaessa on mukava harrastaa kaverin kanssa, sillä silloin saa harjoituksesta enemmän irti ja kaveria on mahdollista hyödyntää esimerkiksi lisäpainona kuntoharjoittelua tehdessä.

Siel luodaan [vapaa-ajan toiminnoissa] ystävyysuhteita ja siit saa fiiliksiä – (V6, 37 v.)

Ryhmässä toimimiseen liittyy myös haasteita, sillä ollaan erilaisten ihmisten kanssa tekemisissä. Haastatteluista kävi ilmi ristiriitojen ratkaisemiskyky. Vaikka henkilö olisi ennen suhtautunut konfliktitilanteisiin väkivaltaisesti, joutuu hän nyt kehittämään uudenlaisen väkivallattoman tavan suhtautua näihin tilanteisiin. Järvikoski & Härkäpää (2011, 24) määrittelevät sosiaalisen

kuntoutuksen prosessiksi tai toiminnaksi, minkä avulla pyritään vaikuttamaan toimintakykyyn ja parantamaan henkilön sosiaalista toimintakykyä. Sosiaalinen toimintakyky pitää sisällään sosiaalisten suhteiden ylläpitämisen sekä kyvyn selviytyä sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa. Haastateltavien puheissa tuli esiin sosiaalisen ympäristön tärkeys. Muiden vankien kanssa yhdessä oleminen ja sosiaalinen vuorovaikutus lisäävät kykyä selviytyä siviilielämässä vapautumishetken koittaessa. Myös vankilan kuntouttavan työn tavoitteena on kohentaa vankien sosiaalisia taitoja ja valmistautua vapautumisen jälkeiseen aikaan siviilissä.

Ihmisen osallistuessa sosiaalisiin aktiviteetteihin hänen on mahdollista kokea osallisuutta, joka sisältää yhteenkuulumisen tunteen, asioihin vaikuttamisen ja mukanaolon tunteita. Haastateltavat kertoivat heillä olevan mahdollisuuksia vaikuttaa vapaa-ajan toimintojen sisältöön, ja usein esimerkiksi salivuorolla he päättävät sisällöstä yhdessä. Korkiala (2015, 14–17.) määrittelee liikunnan kautta saavutetun osallisuuden sosiaalisten verkostojen vahvistamiseksi, elämänhallinnan kehittämiseksi ja omien vaikutusmahdollisuuksien parantamiseksi sekä hyvinvointia edistävien tapojen vahvistamiseksi. Liikuntaryhmän lisäksi musiikkihuonetta ja kädentaitotilaa käytävillä vangeilla on päätäntävalta suurimmaksi osaksi heillä itsellään. Haastatteluissa tuli kuitenkin esille myös vankilaympäristön asettamat rajoitteet vangin vaikutusmahdollisuuksiin liittyen omaan toimintaan ja harrastamiseen. Toiminnalle säädetään tietynlaiset ehdot ja mahdollisuudet, mutta jätetään myös mahdollisuus vaikuttaa itse toiminnan sisältöön.

– –Yleensä tääl kerrotaan mitä sä voit tehdä ja milloin mut se sit taas on ihan mun omassa vallassa mitä teen ja mitä mä soitan musiikkihuoneess, saanhan mä sen tietenki päättää ja me päätetään yhes mitä me pelataan... (V3, 40 v.)

Vankilassa vangin vaikuttaminen oman elämänsä kulkuun ja varsinkin vankilan ulkopuolella olevaan elämään vaikuttaminen on rajallista. Suurin osa sosiaalisista suhteista esimerkiksi perhe-elämä on vankilan ulkopuolella, eikä yhteydenpito vankilan ulkopuolelle ole jatkuvasti mahdollista. Skype-puhelut ovat mahdollistaneet monipuolisemman yhteydenpidon vankilan ulkopuolelle, myös ulkomaille, mutta sekään ei ole jatkuvasti mahdollista. On tärkeää, että vanki saa kokemuksen vaikuttamismahdollisuudestaan omaan elämään,

vaikka on vankilassa. Tämä lisää vangin ulkoista elämänhallintaa. Järvikosken & Härkäpään (2011, 140.) mukaan ulkoisessa elämänhallinnassa henkilöllä on mahdollisuus ja pystyvyys vaikuttaa oman elämänsä kulkuun. Ulkoiseen elämänhallintaan kuuluvat henkilön itsensä asettamat tavoitteet.

Toiminnallisten aktiviteettien kautta vangilla on mahdollisuus valita ja vaikuttaa, haluaako hän lähteä harrastamaan jotain vai ei. Vankilan vapaa-ajan toiminnoista ei ole mainittu rangaistusajan suunnitelmassa, joten harrastaminen on vangille täysin vapaaehtoista ja hän saa päättää asiasta senhetkisen mielentilan mukaan. Toiminnallisissa harrastuksissa vankien vaikuttaminen toimintaan ja omiin valintoihin näkyvät vankien keskinäisenä keskusteluna ja päätöksentekona.

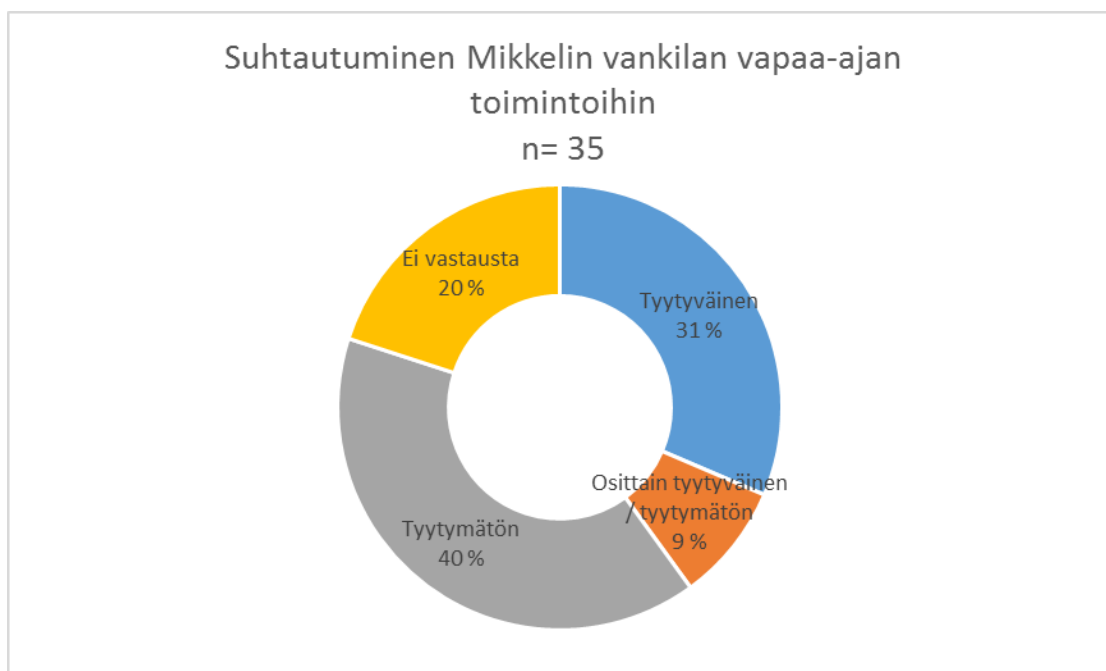
Yleensä me sählyy pelataan mut sit taas välil jätkät halua pelata jalkapalloo no sillon mie en lähe, miua ei jalkapallo kiinnosta.. (V2, 35 v.)

Kaikille tarjotaan mahdollisuus liikunnan harrastamiseen ja mahdollistetaan osallisuuden ja mukaan kuulumisen tunteet. Liikuntaharrastuksissa tapaa ihmisiä ja ne aktivoivat sosiaaliseen vuorovaikutukseen toisten ihmisten kanssa. (Korkiala 2015, 14–17.) Vapaa-ajan toiminnot myös herättävät vankien välillä keskustelua muuallakin kuin itse toiminnassa. Omalla selliosastolla saattaa olla henkilöitä, jotka ovat harrastaneet painonnostoa tai muuta urheilua jo ennen vankilaan tuloa ja heillä on runsaasti tietoa asiasta. Sellaiset ihmiset joita asia kiinnostaa, saattavat ottaa oppia ja kysellä esimerkiksi erilaisia kuntoiluohteja, joita suorittaa ulkona. Tämä yhteinen tekeminen motivoi vankeja kanssakäymiseen toisten kanssa ja heillä on samankaltaiset intressit ja näin ollen motivoivat mahdolliseen keskusteluun ja oppimiseen.

5.5 Tyytyväisyys Mikkelin vankilan vapaa-ajan toimintaan

Kyselylomakkeita tarkastellessa tyytyväisyys vankilan vapaa-ajan toimintoihin vaihteli. Osassa lomakkeista oli ilmaistu selkeästi, onko tyytyväinen vai ei. Osassa lomakkeista vastaus oli epäselvä, tai kyseisessä kohdassa oli kerrottu parannusehdotuksia. Jaottelin vastaukset tyytyväinen, tyytymätön, osittain

tyytyväinen/tyytymätön ja ei vastausta. Ne joista suoraan ei saanut vastausta selville, jaottelin ei vastausta -ryhmään.

Kuva 2. Suhtautuminen Mikkelin vankilan vapaa-ajan toimintoihin

Kuvasta 2 voidaan tulkita, että suurin osa Mikkelin vankilan vangeista on tyytymättömiä tähänhetkisiin vapaa-ajan toimintoihin. Ero ei kuitenkaan ole kuin 9 prosenttiyksikköä tyytyväisen ja tyytymättömän välillä.

Kyselylomakkeissa myös kysyttiin, millaista toimintaa mahdollisesti kaipaisi lisää. Jonkin verran kehitysideat kohdistuivat suoranaisesti välineiden hankkimiseen. Osa kyselyyn vastanneista toivoi mölkky-peliä kaikkien yhteiseen käyttöön ulkoalueelle, leuanvetotankoa oman osaston vankien käyttöön sisätiloihin ja iltatoimintoja. Suurin osa kehitysideoista kohdistui liikunnallisten välineiden hankkimiseen, mutta muutama toivoi muuhun vapaa-ajan toimintaan liittyviä asioita kuten kitaranlainaussysteemiä, jossa mahdollisuus saada kitara omalle osastolle lainaan, kirjastoon uusia teoksia ja lisää musiikkimahdollisuuksia.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET, POHDINTA JA KEHITYSIDEAT

6.1 Johtopäätökset

Tutkimuksen päätavoitteena oli saada selville, millaisia merkityksiä Mikkelin vankilan vangit antoivat vapaa-ajan toiminnoista kuntoutumisen näkökulmasta. Lisäkysymyksenä oli, kuinka vankilan tämän hetkiset vapaa-

ajan toiminnot vastaavat tarvetta ja kuinka niitä voisi kehittää. Vankien antamat merkitykset olivat jokaisen omia kokemuksia ja tulkintoja eri tilanteista. Haastateltavat antoivat erilaisia merkityksiä jokaiselta ihmisen toimintakyvyn osa-alueelta, jotka käsittävät fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Liikunnallisissa vapaa-ajan toiminnoissa keskeisiksi asioiksi nousivat omasta kunnosta huolehtiminen, myös jo olevassa olevien vaivojen hoitaminen sekä erilaisten vaivojen ennaltaehkäisy. Kuntoutumisessa psyykkisen osa-alueen kannalta keskeisimmiksi nousivat mielenterveyden sekä hyvinvoinnin tukeminen. Sosiaalisessa ulottuvuudessa tärkeänä koettiin sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen ja niihin liittyvät haasteet, esimerkiksi ristiriitatilanteiden ratkaiseminen. Vaikuttamismahdollisuudet omaan toimintaan ja harrastamiseen olivat myös tärkeät.

Vankilan vapaa-ajan toiminnot liittyvät kokonaisvaltaiseen kuntoutukseen ja kuntouttamiseen. Vaikka vankilan kuntouttava tavoite on uusintarikollisuuden vähentäminen, on silti vankilan vapaa-ajan toiminta tärkeää motivoitumisen ja yhdessä olemisen kannalta. Nykyisellään vankilan vapaa-ajan toimintoja ei ole määritelty rangaistusajan suunnitelmassa, ja mielestäni se on hyvä säilyttääkin näin. Vapaaehtoinen toiminta kuitenkin motivoi paremmin osallistumaan ja henkilö saa itse päättää haluaako hän osallistua toimintaan vai ei. Asennoitumisessa vapaaehtoisen ja pakollisen toiminnan välillä on kuitenkin ero. Henkilön ollessa vankilassa huonossa kunnossa, esimerkiksi polven tai selän liikuntarajoitteen vuoksi, on hän ilman niiden kuntouttamista huonossa kunnossa vapautuessaankin. Uusintarikollisuusaste vähenee, jos vanki pääsee kiinnittymään yhteiskuntaan. Särkelän (2009, 9) mukaan suomalaisessa yhteiskunnassa osallisuutta ja osallistumismahdollisuuksia rakennetaan muun muassa harrastuksien kautta, joista vähäosaisemmat, tässä tapauksessa vangit ovat jo valmiiksi syrjäytyneet. Osallisuus on olennainen osa yhteiskuntaan kiinnittymistä.

Sosiaalisen kuntoutuksen ja kuntoutumisen ulottuvuus tulevat erityisesti esille haastateltavien puheissa vankilan vapaa-ajan toimintoihin osallistumisessa. Sain vastauksia myös vankilan tämänhetkisen palveluiden tarpeen vastaavuudesta. Osa kyselylomakkeen täyttäneistä vangeista olivat tyytyväisiä tämänhetkisiin vapaa-ajan toimintoihin ja osa kaipasi lisää toimintaa. Lomakkeista kävi ilmi, että kevään 2018 aikaan vankilassa ei ollut

vapaa-ajan toiminnasta vastaavaa yhtä henkilöä ja vastaukset myös jonkin verran viittasivat työntekijän puuttumiseen. Kyselylomakkeista ja vankien haastatteluista kävi ilmi, että osastokohtaisia eroja on jonkin verran. Kaikilla halukkailla on mahdollisuus osallistua ohjattuun vapaa-ajan toimintaan niin halutessaan, mutta vastaukset keskittyivät oman selliosaston liikuntavälinevalikoiman eroihin.

Haastateltavat pitivät tärkeänä vapaa-ajan harrastamisen mahdollisuutta. Fyysisten harrastusten harrastaminen paransi heidän fyysistä kuntoa ja mahdollisti erilaisten fyysisten vammojen kuntouttamisen. Kaikki vapaa-ajan harrastukset vaikuttivat myös vankien psyykkiseen jaksamiseen ja mielialaan. Vapaa-ajan toiminta toi mukanaan myös sosiaalisia suhteita ja mahdollisuuden niiden ylläpitämiseen mukavan tekemisen kautta. Sosiaaliset suhteet ja psyykinen hyvinvointi tukeutuivat toisiinsa. Vankilan vapaa-ajan toiminta on ennen kaikkea alusta ihmisten väliselle kanssakäymiselle ja sosiaalisten taitojen ylläpitämiseen.

6.2 Pohdinta

Tutkimusprosessin alussa oli vaikea löytää lähestymistapaa aiheeseen, sillä vankilamaailma on kuitenkin erilainen kuin tavallisen vapaan ihmisen osallisuus yhteiskuntaan. Tavallaan vankila on kuin pieni yhteiskunta ison yhteiskunnan sisällä, missä on omat säännöt ja normit. Tutkimuksien vähäisyydestä johtuen lähestyin aihetta käänteisessä järjestyksessä. Ensin etsin tietoa vain yleisellä tasolla vankilasta ja vangeille tarjottavista kuntoutuspalveluista. Haastattelurunko oli myös suhteellisen yksinkertainen ja jätti varaa vankien omille kertomuksille. Haastatteluiden jälkeen selvensin lähestymistapaa, josta myöhemmin muodostui lopullinen lähestymistapa. Kyselylomaketta tehdessäni, olisi ollut hyvä testata sitä ennen käytäntöä. Vaikka lomake oli mahdollisimman helppo ja yksinkertainen, oli sen täyttämässä kuitenkin epäselvyyksiä. Lomakkeen ensimmäisen kohtaan, jossa kysyttiin tyytyväisyyttä vankilan vapaa-ajan toimintoihin, olisi siinä hyvä ollut olla valmiit vastausvaihtoehdot. Tämä avoin kysymys ja siihen varattu tila toi epäselvyyksiä tulosten tulkinnassa.

Ennen haastattelujen toteuttamista itselläni oli vankilasta hiukan ”pelottava” kuva. Johtuu varmaan siitä, että kyseinen vankila on suljettu laitos, jota ympäröivät muurit. Haastatteluita tehdessäni vaikutti kuitenkin siltä kuin olisimme olleet haastateltavan kanssa vain tavallisessa huoneessa. Toki sillä erotuksella, että ikkunoissa oli kalterit ja huoneen nurkassa kamera. Vaikkakin vapaa-ajan toiminnoilla on oma paikkansa vankilassa kuntoutuksen näkökulmasta, ei tämä vapaa-ajan toiminnan kautta kuntoutuminen ole yksittäisenä toimintana absoluuttista ja joidenkin kohdalla kuntoutuminen ei välttämättä toteudu millään tavalla vangin vankilassaoloaikana. Kuntoutumisessa voidaan luoda alusta ja mahdollistaa henkilön kasvu ja kehittyminen. Henkilön motivaatio lähtee kuitenkin aina hänestä itsestään, eikä sitä voida ulkoapäin määrätä.

Oli erittäin mielenkiintoista tehdä opinnäytetyötä ja päästä kuulemaan suljetussa yhteisössä elävien ihmisten ajatuksia toiminnallisista aktiviteeteista ja niihin osallistumisesta. Vankilassa olevat ihmiset ovat suorittamassa rangaistustaan ja ovat näin ollen tehneet jotakin yhteiskunnan sääntöjen ja normien vastaista. He tiedostavat vankilan vaikutukset heidän myöhempään elämään. Yhteiskunnan jäsenet joissakin tilanteissa leimaavat heidät ja sillä saattaa olla kauaskantoisia vaikutuksia esimerkiksi asunnon tai työpaikan saamisessa. Eräs haastateltava piti hienona sitä, että myös heidän mielipiteitään kuunnellaan heihin liittyvissä asioissa.

...seki on hienoo et sä käyt, teet tällästä työtä, kato moni ihminen on sanotaan näin, ne ei kävelis tännepäinkään suomeks sanottuna. (V1, 56 v.)

6.3 Kehitysideat

Toteutin vangeille aluksi vapaa-aikakyselyn (liite 4), josta selvisi harrastuneisuuden lisäksi myös toiveita ja palautetta vapaa-ajan toiminnan suhteen. Useammassa lomakkeessa toivottiin vankilan selliosastoille enemmän omaehtoiseen harrastamiseen soveltuvia liikuntavälineitä, jotta kynnys liikunnan harrastamiseen ja oman fyysisen toimintakyvyn ylläpitämiseen olisi madaltuneempi. Osastoilla on jonkin verran opinnäytetyön tekohetkellä eroja liikuntavälineiden saatavuudessa. Liikuntasalissa harrastettavan liikunnan kannalta kehitettäväksi nousi osastojen erilaiset

vankilukumäärät. Selliosastojen yhdistäminen liikuntasalivuoroille mahdollistaisi laajempien sosiaalisten verkostojen syntyminen ja sosiaalisten suhteiden levittymisen myös oman selliosaston ulkopuolelle.

Suurin osa vangeista vapautuu kuitenkin jossain elämänsä vaiheessa, ja palveluiden jatkuvuus on tärkeää. Tärkeää on luoda mahdollisuuksia ja kannustaa vankeja sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen myös vankeusaikana. Vapautumisen valmistelussa on hyvä kiinnittää huomiota myös vangin halukkuuteen jatkaa vankilassa harrastamaansa harrastusta myös vapautuessaan. Ihmisen kokonaisvaltaisuus näkyy myös urheiluharrastuksessa ja tämä olisi mahdollinen alusta yhteiskuntaan kiinnittymiseen ja terveiden sosiaalisten suhteiden luomiseen, aivan kuten rikosseuraamuslaitoksen ja vankilan kuntouttavan työn tavoitteissa on. Vankilassa järjestettävässä toiminnassa on hyvä nähdä myös vapaaehtoisen toiminnan vaikutus yksilöön. Kehitysidea harrastuksen jatkumisesta siviiliin on ennen kaikkea hyödyllinen niille, jotka tekevät aktiivisesti työtä vapautuvien vankien kanssa.

LÄHTEET

Collan, M. & Rantanen, T. 2009. Kuntouttavasta osastotoiminnasta siviiliin suuntaavaan työhön. Näkökulmia Keravan vankilan WOP (Work Out Project) -projektin prosessiin. Teoksessa Rantanen, T. (toim.) Kuntoutus, vaikuttavuus ja kehittäminen. Näkökulmia rikosseuraamusalan työn kehittämiseen. Laurea ammattikorkeakoulu. Laurea-ammattikorkeakoulun julkaisusarja A66, 75–96.

Halme, M. 2010. Vankien ajatuksia vankilan työtoiminnan vaikutuksista heidän kuntoutumisprosessissaan. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/25365/halme_minna.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 21.10.2017].

Hartoneva, A. 2002. Normaalisuusperiaate Suomen vankeinhoidossa. Rikosseuraamusvirasto. Rikosseuraamusviraston julkaisu 3/2002.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13.painos. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15.painos. Helsinki: Tammi.

Hypén, K. 2002. Ryhmien ohjaaminen. Teoksessa Salminen, M. & Toivonen, K. (toim.) Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. Helsinki: Tietosanoma.

Häkkiä, J. 2011. Liikunta osana mielenterveyskuntoutusta. Kuntoutujien kokemuksia liikunnan merkityksestä mielenterveydelle ja hyvinvoinnille. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusyksikkö. Opinnäytetyö. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://core.ac.uk/download/pdf/38029807.pdf> [viitattu 28.10.2018].

Ikonen, E. 2017. Apulaisjohtaja. Sähköpostiviesti 6.10.2017. Mikkelin vankila.

Joukamaa, M., Aarnio, J., Von Gruenewaldt, V., Hakamäki, S., Hypén, K., Lauerma, H., Lintonen, T., Mattila, A., Tyni, S., Vartiainen, H., Viitanen, P. & Wuolijoki, T. 2010. Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidontarve. Perustuloraportti. PDF-dokumentti. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisu 1/2010. Saatavissa: https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/6AqMACe8/RISE_1_2010_Rikosseuraamusasiakkaiden_terveys_tyokyky_ja_hoidontarve.pdf [viitattu 26.10.2018].

Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2011. Kuntoutuksen perusteet: näkökulmia kuntoutukseen ja kuntoutustieteeseen. 5.painos. Helsinki: WSOYpro.

Karjalainen, V. & Rajavaara, M. 2012. Sosiaalinen kuntoutus lakisääteiseksi – mikä muuttuu? *Kuntoutus*. 4/2012, 3–4. Verkkolehti. Saatavissa: <https://kuntoutusportti.fi/files/attachments/kuntoutus->

[lehden_artikkelit/2012/rajavaara-ja-karjalainen-paakirjoitus.pdf](#) [viitattu 17.9.2018].

Korkiala, T. 2015. Liikunnalla lisää osallisuutta. Selvitys soveltavan liikunnan ja osallisuuden edistämisen hyvistä käytännöistä. Kuntoutussäätiö. Kuntoutussäätiön työselosteita 50/2015. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://kuntoutussaatio.fi/files/2130/Liikunta_ja_osallisuus_tyoseloste_50.pdf [viitattu 17.9.2018].

Koukkari, M. 2010. Tavoitteena kuntoutuminen. Kuntoutujan käsityksiä kokonaisvaltaisesta kuntoutuksesta ja kuntoutumisesta. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Väitöskirja. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-2011291056> [viitattu 25.10.2018].

Laine, M. 2014. Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 1/2014. Helsinki: Tietosanoma.

Maboloc, C. R. 2008. The concept of human development: A Comparative Study of Amartya Sen and Martha Nussbaum. Linköpings Universitet. Centre for Applied Ethics. Master's Thesis. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:18358/FULLTEXT01.pdf> [viitattu 28.10.2018].

Martikainen, I. 2012. Naarajärven vankilan toiminnot osana vangin hyvinvointia. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Vankeinhoidon perustutkinto nro 74. Opinnäytetyö.

Myhrberg, P. 2007. Vangin asema ja valvonta. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen oppikirja 1/2007.

Richter, M. 2002. Vankeinhoidon käytännöt. Teoksessa Salminen M. & Toivonen K. (toim.) Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. Helsinki: Tietosanoma

Rikosseuraamuslaitos. 2013. Vapautumisen valmistelu. WWW-dokumentti. Päivitetty 10.6.2013. Saatavissa: <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/vapautuminen/vapautumisvalmistelu.html> [viitattu 28.10.2018].

Rikosseuraamuslaitos. 2017. Arvot ja strategia. WWW-dokumentti. Päivitetty 14.9.2017. Saatavissa: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/arvot.html> [viitattu: 20.9.2017].

Rikosseuraamuslaitos. 2018a. Kuntouttava toiminta – ohjelmatyö. WWW-dokumentti. Päivitetty 12.11.2018. Saatavissa: <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/kuntouttavatoiminta-ohjelmatyo.html> [viitattu 25.11.2018].

Rikosseuraamuslaitos. 2018b. Mikkelin vankila. WWW-dokumentti. Päivitetty 19.7.2018. Saatavissa: <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/vankilat/mikkelinvankila.html> [viitattu 19.9.2018].

Rikosseuraamuslaitos. 2018c. Muu sosiaalinen kuntoutus. WWW-dokumentti. Päivitetty 12.11.2018. Saatavissa: <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/muusosiaalinenkuntoutus.html> [viitattu 25.10.2018].

Rikosseuraamuslaitos. 2018d. Yleisohjelmat. WWW-dokumentti. Päivitetty 11.4.2018. Saatavissa: <http://www.vankeinhoito.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/kuntouttavatoiminta-ohjelmatyo/yleisohjelmat.html> [viitattu 11.10.2018].

Saikku, P. Kokko, R.-L. 2012. Kuntoutuksen käytännöt Paltamon työllisyyskokeilussa. Toimijuuden tukeminen ammatillisessa ja sosiaalisessa kuntoutuksessa. Teoksessa Kuntoutus, Sosiaalisen kuntoutuksen teemanumero 2012:4. Kuntoutussäätiö. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://kuntoutussaatio.fi/files/1341/4-12-valmis.pdf> [viitattu 30.8.2018].

Sosiaali- ja terveysministeriö. s.a. Sosiaalityö. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://stm.fi/sosiaalityo> [viitattu 26.10.2018].

Särkelä, M. 2009. Voiko huono-osainen olla osallinen? Tarkastelussa päihteidenkäyttäjien, toimeentulotuen saajien, vankien ja asunnottomien osallisuus ja aktiivinen kansalaisuus. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntapolitiikka/Kansalaisyhteiskunnan asiantuntijuuden maisteriohjelma. Pro-gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/21271/URN_NBN_fi_jyu-200907071760.pdf [viitattu 22.11.2018].

Tourunen, J. 2002. Vankiloiden sosiaalinen rakenne ja konfliktitilanteet. Teoksessa Salminen M. & Toivonen K. (toim.) Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskus. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002.

Valle, E. 2014. ”Nyt on pöytä tyhjennetty ja kasataan uutta korttitaloa”. Vankeusrangaistuksen suorittaneiden miesten tarina yhteiskuntaan integroitumisesta. Tampereen yliopisto. Sosiaalityö. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/95146/GRADU-1396351418.pdf?sequence=1> [viitattu 5.10.2017].

Valtioneuvosto. 2002. Kuntoutusselonteko. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201309236178> [viitattu 25.10.2018].

Vankeinhoitoasetus 16.6.1995/878.

Vankeuslaki 23.9.2005/767.

Tutkimuslupa

1.12.2017

51/332/2017

Maiju Paatela
Vuorikatu 8 C 17
Mikkeli

Hakemuksenne 28.11.2017

Tutkimuslupahakemus

Olet hakenut Rikosseuraamuslaitokselta tutkimuslupaa Kaakkois-Suomen ammatti-
korkeakoulun yhteisöpedagogin koulutusohjelman opinnäytettä varten. Opinnäyt-
teen ohjaajana toimii lehtori Helena Timonen. Työelämän yhteyshenkilönä on toi-
minut apulaisjohtaja Eero Ikonen.

Tutkimuksen aihe

Vankilan vapaa-ajan toimintojen merkitys kuntoutumiseen tai vapauteen valmentau-
tumiselle vankien näkökulmasta.

Tutkimuksen toteutus

Noin viiden vangin haastattelut Mikkelin vankilassa.

Lupahakemus

Haette lupaa haastattelujen suorittamiselle.

Päätös

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö myöntää teille tutkimusluvan ha-
kemuksenne mukaisesti. Haastattelut tulee tehdä vankilan johtajan tai apulaisjohta-
jan suostumuksella ja välityksellä.

Vankien osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista ja heiltä tulee pyytää yksilöi-
ty kirjallinen suostumus osallistumisesta tutkimukseen. Tutkimuksen tulokset on esi-
tettävä niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa. Tutkimusaineisto on
säilytettävä siten, ettei se joudu ulkopuolisten käsiin. Tutkimusaineisto on tarkoitettu
vain tutkimukselliseen käyttöön ja se on hävitettävä yksilötietojen osalta tutkimuk-
sen valmistuttua. Tutkimuksen toteutus ja tutkimusaineiston keruu ei saa aiheuttaa
kohtuutonta häiriötä vankilan muulle toiminnalle.

Tutkimuksen valmistuttua siitä tulee lähettää sähköinen kopio tai paperikopio Mik-
kelin vankilaan, Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön sekä Rikosseu-
raamusalan koulutuskeskuksen Kriminologiselle kirjastolle. Opinnäytteestä tulee
myös lähettää sähköpostitse tiivistelmä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyk-

2(2)

sikköön (peter.blomster@om.fi). Rikosseuraamuslaitos pidättää oikeuden julkaista opinnäytteen intranet- ja tiivistelmän internet-sivuillaan.

Ari Juuti
ylitarkastaja, kehitysjohtajan sijainen

Peter Blomster
erikoistutkija

Tiedoksi

Itä-Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen johtaja
Mikkelin vankilan johtaja

Haastattelulupa

Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Haastattelu tullaan tekemään nimettömänä, eikä ketään voida siitä tunnistaa.

Minä _____ (nimi ja henkilötunnus)

annan luvan käyttää haastattelusta saatua aineistoa osana Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun yhteisöpedagogiopiskelijan opinnäytetyötä: "vankilan vapaa-ajan toimintojen merkitys vangin kuntoutumiselle". Aineistoja käytetään vain osana opinnäytetyötä, eikä tietoja saa lukea kukaan muu kuin tutkija. Kaikki haastattelumateriaalit tuhoetaan opinnäytetyön valmistumisen jälkeen.

Lupaa säilytetään vankilassa.

Päiväys ja allekirjoitus

HAASTATTELURUNKO

Taustatiedot

Ikä?

Kuinka kauan olet ollut vangittuna? (TUTKINTAVANKI)

Kauanko olet suorittanut tuomiota ja kuinka kauan sitä jäljellä?
(VANKEUSVANKI)

Kuinka mones kerta vankilassa?

Mihin ohjattuun vapaa-ajan toimintaan osallistut? / ohjaamattomaan?

Kauanko olet ollut Mikkelin vankilassa? /Onko taustalla muita vankiloita?

Vapaa-aika Mikkelin vankilassa

Kuinka määrittelet vankilan vapaa-ajan? (Minkä luokittelet vapaa-ajaksi vankilassa?)

Kuinka vietät vapaa-aikasi vankilassa?

Kuinka helppo on päästä mukaan johonkin ohjattuun harrastukseen?

Vapaa-aika muissa vankiloissa

Eroaako jotenkin Mikkelin vankilasta?

Kokemukset

Miksi lähdit mukaan vapaa-ajan toimintaan?

Millaisia tuntemuksia / kokemuksia vankilan vapaa-ajan toiminta sinussa saa aikaan? Minkälaisia vaikutuksia vapaa-ajan toiminnoissa on hyvinvointiin tai viihtyvyyteen?

Oletko huomannut positiivisia muutoksia itsessäsi aloittaessasi vapaa-ajan harrastamisen vankilassa?

Millainen merkitys vapaa-ajalla on sinun arkeesi vankilassa?

Toimitko mieluummin yksin vai ryhmässä?

Millä tavoin vanki pääsee vaikuttamaan vapaa-ajan toimintojen sisältöön?

Onko vangeilla mahdollisuus toimia ohjaajana jossakin vapaa-ajan toiminnassa?

Onko rangaistusajan pituudella merkitystä harrastuksiin motivoitumisessa?

Vapautumisaika

Voisiko näistä vapaa-ajan toiminnoista tulla vapautumisen jälkeen harrastuksia?

Miten saavuttaisit kyseiset palvelut vapautuessasi? Voisiko joku taho auttaa?

Onko vapaa-ajan toiminnoilla osuutta vankilan kuntouttavaan tavoitteeseen?

MIKKELIN VANKILAN VAPAA-AIKAKYSELY KEVÄT 2018

Kyselyssä kartoitetaan järjestettyyn vapaa-ajan toimintaan osallistumista.

Mihin järjestettyyn vapaa-ajan toimintaan osallistut?

- Liikuntasaliryhmä
- Kuntoilutila
- Musiikkiryhmä
- Askarteluryhmä

Muu, Mikä? _____

Oletko tyytyväinen vankilassa järjestettävään vapaa-ajan toimintaan?

Millaista toimintaa mahdollisesti haluaisit lisää?

Millaista toimintaa haluaisit osastolla tehtäväksi?

! Haluatko osallistua yhteisöpedagogiopiskelijan tekemään opinnäytetyöhön liittyvään haastatteluun vankilan vapaa-ajan toiminnasta? Haastattelu tullaan nauhoittamaan, mutta tuloksia tarkastellaan nimettömästi. Jos olet halukas osallistumaan, laita nimesi alle, jotta voidaan tunnistaa haastatteluun halukkaat ihmiset.

Nimi: _____